

Opname pensioenbedrag ineens (onderdeel principeakkoord pensioen)

08-08-2019 | Door Kees van Oostwaard
werkzaam bij Fiscale Zaken VIVAT

Na de snelle aanpassingen rondom de AOW-ingangsdatum is minister Koolmees van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aan de slag gegaan met het creëren van de mogelijkheid een pensioenbedrag ineens op te nemen, een ander punt uit het Principeakkoord pensioen. De eerste aanzet is gegeven met een zogenoemde Hoofdlijnenbrief van de minister¹. Blijkbaar is het op dit punt niet nodig om te wachten op de stuurgroep die zal bestaan uit vertegenwoordigers van de sociale partners en het kabinet.

Inleiding

*“Het kabinet wil een pensioenstelsel dat de sterke elementen van het huidige stelsel behoudt: de mogelijkheid om collectief, solidair en tegen relatief lage kosten pensioen op te bouwen. Tegelijkertijd wil het kabinet dat het pensioenstelsel beter wordt toegesneden op de kenmerken en behoeften van deelnemers.”*² Uitgaande van dit laatste punt wil het kabinet meer keuzevrijheid bieden. Daarbij wil het kabinet onderzoeken “hoe het in het vernieuwde stelsel mogelijk is om bij pensionering een beperkt deel van het pensioenvermogen op te nemen als bedrag ineens.”³ De SER heeft geadviseerd om deelnemers de mogelijkheid te bieden een beperkt bedrag (maximaal 10%) als bedrag ineens op te nemen.⁴

Uitkering ineens wenselijk?

Het onderzoek naar de eventuele wenselijkheid is gebaseerd op literatuuronderzoek. Daaruit blijkt dat Nederland als één van de weinige landen de eis kent dat het tweedepijlerpensioen volledig levenslang moet worden uitgekeerd.

¹ Hoofdlijnenbrief inzake het mogelijk maken van opname bedrag ineens op Pensioeningangsdatum, minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 27 juni 2019, kenmerk 2019- 000048133

² Hoofdlijnenbrief, pag. 1

³ Hoofdlijnenbrief, pag. 1

Verder blijkt uit diverse enquêtes dat Nederlandse deelnemers en pensioengerechtigden wel interesse zouden hebben om bij pensionering een deel van het pensioen als een bedrag ineens op te nemen.

Opname ineens biedt meer flexibiliteit en kan daarmee de welvaart vergroten. Als voorbeeld noemt de minister de af-

lossing van schulden of de aankoop of verbetering van de eigen woning. De opnamemogelijkheid sluit daarnaast goed aan bij het uitgavenpatroon van pensioengerechtigden.⁵

Ook de risico's van een uitkering ineens zijn onder de loep genomen. Een opname ineens van een relatief groot deel van het pensioenvermogen kan een (te) sterke achteruitgang in de hoogte van de levenslange pensioenuitkering betekenen. Ook bestaat de kans dat de solidariteit binnen pensioenfondsen onder druk komt te staan. Daarnaast wordt aandacht besteed aan het feit dat het maken van een goede keuze voor een deelnemer niet eenvoudig is. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid beveelt aan om *“een keuzearchitectuur te hanteren die uitgaat van een realistisch beeld van de burger (...) en terughoudend te zijn met het bieden van grote keuzevrijheden op het terrein van essentiële financiële voorzieningen, zoals pensioenvoorzieningen.”*⁶

Commentaar

Laat ik voorop stellen dat ik neutraal sta tegenover de gedachte om een beperkt deel van het pensioenvermogen ineens op te nemen. Maar de onderbouwing van de minister is nogal beperkt.

⁴ SER, *Naar een nieuw pensioenstelsel*, ADVIES 19/05 | Juni 2019

⁵ Onderzoek Sociaal en Cultureel Planbureau :Arjan Soede, *Tevreden met pensioen. Veranderende inkomens en behoeften bij ouderen*, Den Haag, 2012

⁶ Hoofdlijnenbrief, pag. 3 en 4

Het enige degelijke element lijkt het onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau te zijn. Maar het had mij beter geleken ook diverse maatmanberekeningen te maken, met name voor personen met niet zo'n groot inkomen. Niet om hen van deze faciliteit uit te sluiten, maar slechts om te kijken wat de effecten van een dergelijke afkoop kunnen zijn en of er om die reden wellicht waarborgen noodzakelijk zijn. Nu houdt de onderbouwing een zweem van een (beperkt) literatuuronderzoek omwille van de snelheid. En dat snelheid bij wetgeving een slechte raadgever is, is al veelvuldig gebleken. Bovendien wordt de aanbeveling van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid op deze manier terzijde geschoven, zo lijkt het.

Fiscale en juridische kaders

De minister ziet geen wettelijke beperkingen om bij pensionering gedeeltelijke afkoop mogelijk te maken. De opname van een bedrag ineens kan in de Pensioenwet en de Wet verplichte beroepspensioenregeling worden opgenomen. Fiscaal kan dit ook worden geregeld. Het afkoopbedrag wordt dan belast en revisierente is dan niet verschuldigd.

Commentaar

Door het eenmalig hogere inkomen kan een tariefnadeel ontstaan. Dat nadeel kan eventueel weer (deels) worden weggenomen door gebruik te maken van de middelingsregeling. Die middelingsregeling is geëvalueerd door het ministerie van Financiën en de kans is aanwezig dat deze wordt aangepast of zelfs wordt afgeschaft.⁷

Vormgeving

De minister bespreekt de aspecten van de vormgeving die hem het meest interessant lijken:

- het maximumpercentage (10%);
- datum afkoop;
- afkoopgrens;
- verplicht bestedingsdoel.

Het maximumpercentage (10%)

Het lijkt minister Koolmees passend om een maximumgrens van 10% te hanteren. Dit komt enerzijds tegemoet aan de wens van keuzevrijheid en anderzijds wordt hiermee zo veel mogelijk gewaarborgd dat de hoogte van de resterende maandelijkse pensioenuitkering voldoende is voor het vasthouden van de levensstandaard. Uit een onderzoek van Netspar uit 2017 blijkt dat het percentage van 10 ervoor zorgt dat *“het risico op een te grote inkomensachteruitgang beperkt is”*⁸.

Commentaar

Voor dit punt verwijs ik naar mijn opmerking hiervoor over de wenselijkheid om maatmanberekeningen te maken.

Datum afkoop

Een opname ineens tijdens de opbouwfase wordt niet toegestaan. Een dergelijke opname wordt alleen op de pensioeningangsdatum toegestaan. Hiermee worden selectie-effecten beperkt. Gedachte hierbij is, dat een opname ineens interessant kan zijn voor mensen die een korte levensduur verwachten. Daarnaast kunnen deelnemers vaak pas op de pensioendatum hun financiële situatie na pensionering overzien.

Commentaar

Het hanteren van de pensioendatum lijkt - voor pensioen - een plausibele keuze geteeld op de genoemde argumenten. Punt van aandacht is nog wel de ouderdomsvoorziening in de derde pijler. Een lijfrente kent geen 'pensioendatum'. Een lijfrenteverzekering kent wel een expiratedatum, maar bij een lijfrenterekening is dat niet het geval. Een expiratedatum kan ook best vroeg komen (niet zelden staan die nog op zestig jaar), terwijl uitstel van de aankoop van een direct ingaande lijfrente zeer wel denkbaar is. Logischer zou zijn om aan te sluiten bij de AOW-leeftijd of de AOW-leeftijd plus vijf jaar en dat eerdere opname van 10% van het kapitaal wel mogelijk is, maar uitsluitend als het volledige kapitaal wordt aangewend voor de aankoop van een lijfrente-uitkering (in combinatie met de onderhavige afkoop). Op die manier wordt het eenmalige karakter gewaarborgd én voorkomen dat het kapitaal te vroeg wordt opgenomen.

⁷ 'Evaluatie middelingsregeling', ministerie van Financiën, november 2018

⁸ Hoofdlijnenbrief, pag. 5

Aansluiting bij de pensioendatum van de tweede pijler is praktisch moeilijk uitvoerbaar. De lijfrente is veelal ondergebracht bij een andere uitvoerder en daarmee is de pensioendatum oncontroleerbaar voor de uitvoerder van de lijfrente. En soms is er helemaal geen pensioen, denk aan zelfstandigen.

Afkoopgrens

De minister acht het wenselijk dat het bedrag na afkoop hoger is dan de afkoopgrens uit de Pensioenwet dan wel de Wet verplichte beroepspensioenregeling. Reden is te voorkomen dat het volledige pensioenbedrag de pensioenbestemming verliest. Voor deelnemers met een beperkt pensioenvermogen kan het *“van grote betekenis zijn om alle opgebouwde aanspraken op ouderdomspensioen te behouden”*⁹

Commentaar

Hier komt toch een stukje paternalisme om de hoek kijken, en daar is wat mij betreft niets mis mee.

Ook hier is er weer een verschil met de lijfrente. Kent de PW een pensioenbedrag op jaarbasis¹⁰ als grens, bij de lijfrente is dat een waarde¹¹. Ook op dit punt zou harmonisatie denkbaar kunnen zijn.

Verplicht bestedingsdoel

Koolmees geeft aan dat is nagedacht over een verplicht bestedingsdoel voor de opname ineens. Dit blijkt complex en zal leiden tot veel regeldruk. Uit onderzoek naar ervaringen in andere landen blijkt dat deelnemers verstandig omgaan met de keuzevrijheid.

Commentaar

Naar mijn idee is de conclusie terecht dat er geen verplicht bestedingsdoel moet komen. Bestedingsdoelen zijn arbitrair en brengen inderdaad veel regels met zich mee. Al is de opmerking dat deelnemers in andere landen verstandig omgaan met de keuzevrijheid op zich ook arbitrair. Want wat is verstandig?

⁹ Hoofdlijnenbrief, pag. 5

¹⁰ Artikel 66 PW

Informatieverstrekking aan deelnemers

De huidige verplichting om deelnemers correct duidelijk en evenwichtig te informeren over hun keuzemogelijkheden, zal ook gelden voor de keuzemogelijkheid voor een bedrag ineens. In ieder geval moet de deelnemer informatie ontvangen over de hoogte van de afkoopwaarde, de pensioenuitkering die overblijft na gebruik van de eenmalige afkoopmogelijkheid en de pensioenuitkering als geen gebruik wordt gemaakt van de keuzemogelijkheid.

De minister wijst in zijn brief op de invloed van een eenmalige uitkering op inkomensafhankelijke regelingen en toeslagen, zowel in het jaar waarin de eenmalige uitkering plaatsvindt als in de jaren daarna.

Commentaar

Volkomen terecht dat minister Koolmees aandacht besteed aan het belang van (goede) voorlichting. Het zal (de mate van) het succes van de regeling mede bepalen.

¹¹ Artikel 3.133, lid 2, letter d. van de Wet op de inkomstenbelasting 2001

Ondanks de voorlichting zullen er deelnemers zijn die zich onvoldoende de gevolgen voor bijvoorbeeld toeslagen hebben gerealiseerd. Aan de andere kant kan met slim plannen van de pensioendatum in voorkomende gevallen wellicht ook een voordeel worden behaald.

Daarnaast blijft het nu eenmaal lastig om in de toekomst te kijken. Ontwikkelingen op bijvoorbeeld het vlak van het stelsel voor de inkomstenbelasting - het draait uiteindelijk om wat de gepensioneerde netto te besteden heeft! - zijn niet te voorzien. Ook eventuele kortingen of het achterwege blijven van indexaties bij pensioenfondsen spelen daarbij een rol.

Gevolgen voor de financiële positie van pensioenuitvoerders

In zijn brief gaat de minister ook in op de financiële positie van een pensioenuitvoerder in relatie tot de wijze waarop de hoogte van het bedrag ineens moet worden vastgesteld. Bij een dekkingsgraad onder de 100% kan de keuze voor een nominale afkoopwaarde (beperkte) negatieve gevolgen hebben op de financiële positie van het pensioenfonds. Mogelijk komen er beschermende regels voor pensioenfondsen. Ook zal rekening worden gehouden met de uitlegbaarheid richting deelnemers.

Bedrag ineens in derde pijler: lijfrente

Het kabinet heeft de ambitie om voor de lijfrente dezelfde flexibiliteit te bieden als voor pensioen. Daarvoor zijn geen juridische bezwaren.

Voor de voorwaarden om een bedrag ineens uit een lijfrente op te nemen is het de bedoeling om ze veel als mogelijk aan te sluiten bij de voorwaarden die gaan gelden in de tweede pijler.

Commentaar

Het is geen verrassing dat in de derde pijler dezelfde mogelijkheid geboden gaat worden als in de tweede pijler. De korte tekst in de brief van de minister verhuult wel dat dit nog niet zo maar te realiseren is. Zie bijvoorbeeld het ontbreken van een pensioendatum zoals in de tweede pijler die ik hiervoor al heb genoemd.

Daarnaast kent de wetgeving voor de derde pijler meerdere afkoopregelingen (bij arbeidsongeschiktheid en kleine lijfrenten). Voor eventuele samenloop met die

¹² Bij de bancaire lijfrente erft de nabestaande het resterende tegoed, maar bij de verzekerde lijfrente zal veel van de polisopmaak afhangen of en wie de nabestaandenlijfrente ontvangt.

regelingen zal regelgeving gemaakt moeten worden. Daar komt bij dat de afkoopregeling voor lijfrente anders is vormgegeven dan de regeling voor pensioen (zie ook hiervoor).

Verder vormt de nabestaandenvoorziening punt van aandacht. Bij lijfrente is die niet altijd even duidelijk herkenbaar¹². Bij pensioen moet de partner meetekenen. Genoeg stof tot nadenken (en uitwerken)!

Slotopmerkingen

Minister Koolmees kan op dit onderdeel van het Principeakkoord geen gebrek aan voortvarendheid verweten worden. Integendeel, wellicht gaat het iets te snel. Uiteindelijk lijkt het me de bedoeling om een samenhangend pakket als resultaat van het Principeakkoord te presenteren en niet allemaal kleinere bouwstenen.¹³

Opvallend is ook dat het Principeakkoord zou worden uitgewerkt door een stuurgroep bestaande uit vertegenwoordigers van de sociale partners en het kabinet. Die stuurgroep is er nog niet en bestond dus ook niet bij het opstellen van de Hoofdlijnenbrief. Met doorpakken is niets mis, maar gewaakt moet worden voor haastige spoed.

En ik herhaal de oproep voor de broodnodige balans tussen de tweede en derde pijler oudedagsvoorziening: essentieel voor de oudedagsparaplu.

